

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

БОРОВСЬКА ОЛЕНА ОЛЕКСІВНА

УДК 811.112.2'367.625.43'367.332.6'37'4'06(043.3)

**ПАРТИЦИП І ПАРТИЦИПНІ КОНСТРУКЦІЇ
У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ:
СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНИЙ ТА ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТИ**

10.02.04 – германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Пилипенко Ростислав Євгенович,
Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра англійської і німецької філології
та перекладу імені професора І. В. Корунця,
професор

Офіційні опоненти доктор філологічних наук, професор
Приходько Анатолій Миколайович,
Національний університет “Запорізька політехніка”,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу

кандидат філологічних наук, доцент
Полховська Марина Володимирівна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
директор Навчально-наукового інституту іноземної
філології

Захист відбудеться “28” квітня 2021 року о 10⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д 26.054.02 у Київському національному лінгвістичному університеті (03150,
МСП, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73)

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного
лінгвістичного університету (03150, МСП, м. Київ-150, вул. Велика
Васильківська, 73)

Автореферат розісланий 26 березня 2021 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. О. Шутова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена дослідженню семантико-структурних та функційних особливостей партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові.

Вибір теми дисертаційної роботи пояснюється помітним зростанням інтересу до вивчення природи дієприкметника як синкретичної мовної одиниці, з одного боку, та відмінностями в поглядах лінгвістів на його частиномовний статус, з іншого боку (Абрамов, 2004; Helbig & Buscha, 2013; Eisenberg, 2013; Engel, 2009; Duden, 2016; IDS-Grammatik).

Прагнення лінгвістів до нормалізації мови викликало потребу в дослідженні частиномовної проблематики. Категорія частин мови виступає як центральний елемент граматичної системи будь-якої мови (принаймні, флективного або аглютинативного типу). Частини мови – найбільш широкі класи слів мови, що традиційно виділяються із застосуванням семантичного, морфологічного, синтаксичного принципів або комплексного підходу. Пошуки критеріїв класифікації виявили наявність синкретичних одиниць з ознаками кількох частин мови. До таких явищ належать нефінітні форми дієслова, оскільки їхні семантичні та синтаксичні властивості двопланові та поєднують диференційні ознаки декількох класів слів.

До нефінітних форм німецького дієслова традиційно відносять інфінітиви та дві форми дієприкметника – партицип I і партицип II. Серед граматистів не існує одностайної думки щодо частиномовної належності партиципа, оскільки він виявляє подвійну природу і за своїми морфологічними ознаками та синтаксичними функціями наближається до прикметника. Тобто, категоріальну ідентифікацію німецьких партиципів ускладнено наявністю в них дієслівних та ад'єктивних потенцій. Під впливом семантико-структурного оточення відбувається або активізація дієслівних властивостей партиципів, що зближує їх з фінітними формами, або ж їх нейтралізація, і партиципи зникають з широким колом прикметників та прислівників.

В еволюції поглядів на частиномовну належність німецьких партиципів можна виокремити три етапи: 1) виділення партиципів в окрему частину мови (цей підхід сформувався в німецькому мовознавстві під впливом грецької і латинської граматичної традиції і панував до XVIII ст.); 2) трактування партиципів як нефінітних форм дієслова – праці В. Г. Адмони (1964, 1986), Б. О. Абрамова (2004), У. Енгеля (Engel, 2009), Г. Гельбіга та І. Буша (Helbig & Buscha, 2001, 2013), граматики Дуден (Duden, 2016); 3) включення німецьких партиципів до складу різних частин мови – класу прикметника і класу дієслова в Системній граматиці Мангеймського Інституту німецької мови (IDS-Grammatik) та у граматиці П. Айзенберга (Eisenberg, 2013).

Сучасні граматичні теорії, які застосовують методи функційної і генеративної граматики, вимагають перегляду та переосмислення усталеної моделі партиципів, що зумовлює пошук інтересу мовознавців до дослідження цих мовних одиниць, їхніх семантико-структурних і функційних особливостей, комунікативного та прагматичного потенціалу.

У роботах, присвячених проблематиці нефінітних форм дієслова, вивчались різні аспекти функціонування інфінітивів і партиципів та конструкцій з ними.

Увага дослідників концентрувалась на аналізі нефінитних форм дієслова з діахронічного погляду (Долгополова, 2010а, 2010б; Соколова, 2016; Бондарь, 2018; Шапочкіна, 2020; Salzman & Schaden, 2019); граматичному аспекті нефінитних форм дієслова та особливостях їхньої видової семантики (Бударина, 1997; Плунгян, 2016; Резунова, 2017; Маллаева, Мишаева & Патахова, 2018; Rapp, 1997; Helbig & Buscha, 2001; Weber, 2002; Engel, 2009; Pięs, 2009; Hentschel, 2010; Gallman, 2014; Eisenberg, 2013; Borik & Gehrke, 2019; Machalitzka, 2019); аналізі морфонологічних ознак німецьких партиципів (Rathert, 2009; Pross & Roßdeutscher, 2019); дослідженні семантичних та синтаксичних особливостей суб'єкта вторинної предикативності (Швидка, 1995); комунікативного та прагматичного потенціалу дієприкметників, ономаціологічного аспекту (Голубева, 1991; Пушина, 2009; Кличкова, 2012), семантичних витоків результативності дієприкметників (Родюк, 2018), особливостей використання дієприкметникових форм у лексикографічному дискурсі різних мов (Резунова, 2016); вивченні таксисних властивостей дієприкметників (Безроднова, 2009), динаміки функціонування предикативних конструкцій з безособовими дієслівними формами (Кемова, 2016). Однак, незважаючи на велику кількість праць, присвячених темі партиципа, питання про його структурні типи та морфосинтаксичні моделі речень з партиципами ще не було предметом спеціальних досліджень. Виникає потреба систематизувати партиципи за структурно-функційними та морфосинтаксичними ознаками, із врахуванням їхньої ролі в матричному реченні (далі – МР), характеристик компонентів, синтаксично пов'язаних з партиципом, та зв'язків цих компонентів з самим партиципом. Необхідним є також створення класифікації конструкцій з партиципами згідно з новими підходами до опису ад'юнктивів (обставин) у лінгвістиці.

Пропоноване дослідження партиципів у сучасній німецькій мові відбувається в рамках концепції генеративного синтаксису: дієслівний характер партиципів пояснюється здатністю до формування власної партиципної клаузи (далі – ПКл) за аналогією з фінитним дієсловом, що утворює фінитну клаузу. Партиципові надається статус вершини клаузи, що сприяє опису його синтаксичної поведінки.

Актуальність роботи зумовлено необхідністю подальшого розвитку української лінгвістики в генеративному напрямі. Незважаючи на наявність досліджень німецьких партиципів та партиципних конструкцій, залишається нагальною потреба у всебічному вивченні та встановленні їхніх семантико-структурних і функційних властивостей на основі процедурного апарату генеративної теорії. Традиційно партиципні конструкції співвідносять з підрядними реченнями та виокремлюють такі їхні групи: темпоральні, каузальні, модальні, умовні партиципні конструкції, конструкції зі значенням поступки та наслідку. Проте такий поділ базується тільки на семантичному критерії, без урахування відмінностей у структурі та функціонуванні. Дослідження партиципів сучасної німецької мови на засадах генеративної граматики уможливило багатоплановий опис природи цих одиниць та конструкцій з ними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає профілю досліджень, які проводяться на кафедрі англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця Київського національного

лінгвістичного університету в руслі кафедральної науково-дослідної теми “Когнітивні, дискурсивні та культурологічні аспекти сучасної германістики і перекладознавства” (номер державної реєстрації 0117U003776). Тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 6 від 23.12.2013 року), уточнено і Perezatверджено на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 (протокол № 5 від 16 лютого 2021 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає у встановленні та теоретичному обґрунтуванні семантико-структурних і функційних особливостей партиципів та партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові на засадах генеративного синтаксису.

Поставлена мета передбачає необхідність розв’язання таких **завдань**:

- висвітлити теоретичні засади дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій, спираючись на сучасні досягнення вітчизняних та зарубіжних мовознавців;

- розробити методiku вивчення семантико-структурних і функційних характеристик німецьких партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові на засадах X'-теорії;

- визначити структурні характеристики та особливості імпліцитного суб'єкта німецьких клауз, вершиною яких є партиципи;

- обґрунтувати частиномовну належність партиципів до класу дієслів сучасної німецької мови;

- установити список морфосинтаксичних моделей речень з партиципами і ПКл, визначити правила регулярних реалізацій кожної моделі, виявити функційну та структурну специфіку моделей, встановити трансформаційні ряди;

- визначити функційні типи німецьких ПКл та окреслити їхню роль у німецькомовних текстах соціогуманітарного спрямування;

- шляхом кількісного аналізу встановити частотність вживання певних функційних типів ПКл у німецькомовних текстах наукового стилю.

Об'єктом дослідження є партиципи та конструкції з ними в сучасній німецькій мові.

Предметом вивчення є семантико-структурні та функційні особливості партиципів і партиципних конструкцій у німецькомовному науковому тексті.

Матеріалом дослідження послуговували 3017 партиципів і партиципних конструкцій, виокремлені з німецькомовної наукової літератури: сучасних монографій, наукових статей та рецензій соціогуманітарної тематики загальним обсягом 8354 сторінки (15 монографій, 100 статей та 250 рецензій). Це наукові праці мовознавчої, літературознавчої, педагогічної та психологічної тематики (2000–2020 роки).

Методи дослідження зумовлені метою та дослідницькими завданнями і ґрунтуються на комплексному застосуванні *конструкційного, структурного, функційного підходів* та доповнюються *кількісним аналізом*. Принципи *генеративного синтаксису* лежать в основі *конструкційного методу*, який передбачає виділення в цілісних системах їхньої структури – сукупності стійких відношень і взаємозв'язків між елементами та їхньої ролі (функції) відносно один

одного та є одним з найбільш придатних для опису синтаксичних ролей нефінітних форм дієслова, дозволяючи точніше розглянути їхню синтаксичну поведінку в сучасній німецькій мові.

Згідно з теорією принципів і параметрів (Chomsky, 1995) кожній граматичній підсистемі відповідає модуль певної граматичної теорії. *Модуль X'-теорії* дозволяє дослідити принципи й параметри складання партиципних груп. Проблематика *теорії обмеження* – з'ясування контекстних умов застосування трансформацій, пов'язаних з пересувом складників. Вона уможливорює опис правил пересуву партиципної групи в межах речення та власне партиципа в межах нефінітної клаузи. *Теорію керування* залучено для аналізу зв'язків між вершиною партиципної клаузи та її складниками. *Теорія зв'язування і теорія контролю* дозволяють проаналізувати референцію імпліцитного PRO-суб'єкта партиципних клауз. Конструкційний метод, пропонуванний теорією принципів і параметрів, дає змогу представити структуру партиципних клауз у вигляді діаграм безпосередніх складників.

Для вирішення окремих дослідницьких завдань залучено *метод моделювання* як найбільш універсальний спосіб синтаксичного опису речення, що сприяє об'ємному і динамічному представленню його структури та складових елементів; *морфосинтаксичний метод* – для встановлення морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та ПКл з оглядом на синтаксичні ролі у поверхневій структурі; *трансформаційний метод* – для визначення семантико-структурних і функційних особливостей партиципів і ПКл у німецькомовному науковому тексті; *методику І. Ландау* – для визначення механізмів контролю PRO-суб'єкта ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта; *контекстуальний аналіз*; *порівняльний аналіз* трансформацій; *метод зіставлення дефініцій*; *метод лінгвістичного опису* – для систематизації даних різних наукових підходів до дослідження партиципів і партиципних конструкцій; *метод суцільної вибірки*.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому запропоновано власний інтегративний підхід до розгляду семантико-структурних і функційних аспектів німецьких партиципів та ПКл.

Для цього розроблена нова, комплексна методика аналізу функційних можливостей партиципів та ПКл у взаємозв'язку з формальними показниками.

Уперше представлено список морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та ПКл на базі їхніх формальних і функційних ознак.

Уперше представлена класифікація німецьких ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта за функційним критерієм з поділом на клаузи, що доповнюють дію MP; ПКл, що модифікують дію MP та ПКл до змісту всього MP згідно з сучасними підходами до класифікації ад'юнктів.

Новизною характеризується опис внутрішньої архітектури ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта; визначення ознак та механізмів контролю (обов'язкового та необов'язкового) імпліцитного суб'єкта PRO в ПКл.

Уперше встановлено особливості функціонування ПКл у німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики та окреслено функції партиципів у таких текстах.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що його основні положення і результати можуть бути використані в курсі теоретичної граматики німецької мови, стилістики німецької мови, для укладання словників, навчальних посібників, методичних матеріалів, граматичних довідників з метою підвищення ефективності викладання німецької мови.

Положення, що виносяться на захист, є такими:

1. Дані, отримані в результаті дослідження, свідчать про недоцільність вилучення партиципів I з парадигми нефінітних форм німецького дієслова, оскільки партиципи I виявляють у деяких аспектах більше дієслівних ознак, ніж партиципи II. За аналогією з фінітним дієсловом як партиципи I, так і партиципи II утворюють ПКл з імпліцитним PRO-суб'єктом. Партицип I, таким чином, залишається в системі нефінітних форм німецького дієслова.

2. ПКл є особливим видом малих клауз, предикатним центром яких є нефінітна форма дієслова у вигляді партиципа, а суб'єкт завжди імпліцитний. ПКл наділені предикативністю, якої вони набувають, приписуючи, подібно реченню, певній величині ознаку чи дію. Німецька ПКл – це нефінітна група, вершиною якої є партицип I або партицип II.

3. У сучасній німецькій мові партиципи є вершиною пропозитивних ад'юнктів та пропозитивних атрибутів. Їм властива синтаксична роль ад'юнкта та атрибута.

4. ПКл в ролі ад'юнкта поділяються на три великі функційні класи залежно від відношень партиципної вершини клаузи з дією предиката MP: ПКл, які доповнюють дію MP; ПКл зі значенням модифікації дії MP та ПКл, що стосуються змісту всього MP.

5. У німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування атрибутивні ПКл (партиципні атрибути) є важливим засобом інформаційної компресії, про що свідчить частотність їх вживання – 77% усіх ПКл у монографіях, 75% у статтях та 71,5% у рецензіях. 3-поміж ПКл у ролі ад'юнкта найвищою частотністю характеризуються ад'юнкти до всього MP (35% усіх ПКл-ад'юнктів у монографіях, 29% – у статтях та 51% – у рецензіях), а також умовні ПКл (12,5% у монографіях, 13% у статтях та 16,4% у рецензіях). Ці типи ПКл у німецькомовних наукових текстах набувають ознак кліше та виконують такі функції: вираження коментаря мовця щодо дії MP, вказівка на джерело інформації, вид та спосіб представлення дії MP, здійснення класифікації, посилання на вже відоме знання, думку інших людей, а також функцію текстового зв'язку.

Апробація основних положень та результатів дослідження здійснена на засіданнях кафедри англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця КНЛУ, на *восьми* міжнародних конференціях: “Україна і світ: діалог мов та культур” (Київ, 19 – 21 березня 2014 року; Київ, 30 березня – 01 квітня, 2016 року; Київ, 29 березня – 31 березня 2017 року), “Мови і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 27 – 28 березня 2014 року), на XXI, XXIII, XXIV та XXVI конференціях Асоціації українських германістів (Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014 року; Львів, 4 – 6 жовтня 2016 року; Чернівці, 29 – 30 вересня 2017 року; Івано-Франківськ, 27 – 28 вересня 2019 року), на *одному* міжнародному науковому

семінарі “Сучасна граматики: концептуальні виміри і наукові парадигми” (Вінниця, 15 квітня 2016 року), а також на *одній* всеукраїнській онлайн конференції (Житомир, 8 – 12 лютого 2017 року).

Публікації. Основні положення дисертації представлено у *сімнадцятьох* одноосібних публікаціях: *п'яти* статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (3,2 др. арк.), *одній* статті в науковому періодичному виданні іншої держави (0,8 др. арк.), *двох* статтях у наукових нефахових виданнях України (1,1 др. арк.), *одній* статті в науковому виданні іншої держави (0,3 др. арк.) та у *вісьмох* тезах доповідей наукових конференцій (0,9 др. арк.). Загальний обсяг авторських публікацій становить 6,3 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (303 позиції, з яких 177 – іноземними мовами), списку лексикографічних джерел (6 найменувань) та джерел ілюстративного матеріалу (22 позиції), а також додатків. Загальний обсяг дисертації – 248 сторінок, обсяг основного тексту становить 196 сторінок. Дисертація налічує 3 таблиці на 2 сторінках і 24 рисунки загальним обсягом 8 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну дисертації, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, практичне значення здобутих результатів, а також указано форми їх апробації і структуру роботи.

У **першому розділі** “Теоретичні засади дослідження партиципів і партиципних конструкцій у сучасній лінгвістиці” проаналізовано теоретичні передумови вивчення партиципів і партиципних конструкцій (різні підходи до інтерпретації частин мови, фінітних та нефінітних форм дієслова і частиномовного статусу німецьких партиципів зокрема; роль партиципів і партиципних конструкцій у текстах наукового стилю німецької мови) та визначено основні поняття дослідження.

Завдяки суміщенню двопланових семантичних та синтаксичних властивостей партиципи становлять одну з центральних невирішених проблем частиномовної класифікації. З розвитком мовознавчої науки змінювався погляд на частиномовну належність німецького партиципа. Під впливом античної граматичної традиції його виділяли в самостійну частину мови. На сучасному етапі існують два підходи до визначення частиномовного статусу німецького партиципа: згідно з першим партицип I та партицип II вважають нефінітними формами дієслова, згідно з другим нефінітною формою дієслова є тільки партицип II, а партицип I відносять до класу віддієслівних прикметників (IDS-Grammatik; P. Eisenberg).

Поняття *партиципна конструкція* (також *партиципна група*; *партицип, рівноцінний реченню*, або *партиципне речення*) використовують для позначення різноманітних синтаксичних груп слів, що утворюються з партиципом I чи II. Це можуть бути адвербіальні групи, рівноцінні реченню, і партиципні означення, на противагу аналітичним дієслівним формам, що складаються з партиципа II

і допоміжного дієслова та слугують для утворення темпоральних, пасивних форм та кон'юнктива (H. Glück & M. Rödel).

Під терміном *герундив* розуміють пасивну нефінитну форму дієслова, що характеризується значенням майбутньої дії та модальними компонентами необхідності (*müssen*) чи можливості (*können*). У німецькій мові ця форма збігається з формою партиципа I з часткою *zu*. З діахронічного погляду джерелом герундива є інфінітив з часткою *zu*, що в багатьох індогерманських мовах походить від предикативного сполучення інфінітива з суб'єктом (E. Hentschel & P. M. Vogel).

Особливу роль партиципів і партиципних конструкцій у німецькому науковому тексті вбачають у їхній здатності заміщати різні типи підрядних речень, скорочувати кількість дієслів, формувати згорнуті пропозиції, що супроводжується зменшенням частки підрядних речень з одночасним зростанням складності членів речення. Цей потенціал партиципних конструкцій – наслідок подвійної природи партиципа, завдяки чому він є надзвичайно гнучкою формою з синтаксичного погляду, адже жодна інша частина мови не може займати такі різноманітні позиції у структурі речення.

Конструкції з партиципами уможливають *інформаційну компресію* висловлювання. До *специфічних функцій* партиципних конструкцій, атрибутів та герундивів відносять функцію інформування про передісторію об'єкта, вираженого означуваним словом, надання описові динаміки, привнесення модальності необхідності та можливості у представлену у вигляді атрибута інформацію (С. Fandrych). Партиципи і партиципні конструкції сприяють реалізації принципу мовної економії за рахунок підвищення інформативності словесних засобів вираження. Ці властивості відповідають особливостям синтаксису сучасних німецькомовних наукових текстів, що пояснює доцільність вивчення партиципів і партиципних конструкцій саме в текстах наукового стилю.

У другому розділі “Методологічні засади дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій” окреслено методологічну базу і методи дослідження партиципів та партиципних конструкцій, визначено принципи побудови моделей речень з ними, представлено поетапну методіку дослідження партиципів і партиципних конструкцій для виявлення їхніх семантико-структурних та функційних можливостей, встановлення взаємозв'язку з формальними показниками та визначення частотності вживання партиципів у атрибутивній синтаксичній ролі та в ролі ад'юнкта.

Комплексна методика у пропонованій розвідці ґрунтується на інтегрованому застосуванні функційного, структурного та конструкційного методів аналізу досліджуваних одиниць і доповнюється кількісним аналізом.

До методологічної бази дослідження німецьких партиципів і ПКл увійшли методи та процедури, що застосовуються в межах генеративної граматики, а саме, *теорії принципів і параметрів* і *X'-теорії*, та дають змогу дослідити процеси породження ПКл, особливості її структури, розташування конститuentів та референцію імпліцитного суб'єкта ПКл. Теорія принципів і параметрів є класичною версією синтаксичної моделі генеративної граматики Н. Хомського та його послідовників. Конструкційний метод у межах теорії принципів і параметрів –

це модульний підхід до аналізу речення, який формують такі розділи, як теорія обмеження, теорія керування, теорія відмінка, тета-теорія, теорія зв'язування та теорія контролю.

Інструментом формально-синтаксичного опису речень з партиципами та ПКл є *розширена версія синтаксичного аналізу речення*. Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами та ПКл встановлено *методом моделювання*.

Синтаксичний аналіз у запропонованому дослідженні спрямовано на вивчення: 1) синтаксичної поведінки партиципів та конструкцій з ними в реченні, а саме, синтаксичної ролі в поверхневій структурі та визначення функційно-семантичних еквівалентів; 2) синтаксичної структури та особливостей аргументного оточення партиципів; 3) референційних зв'язків суб'єктів матричної клаузи і ПКл (зокрема, виявлення імпліцитного суб'єкта, визначення механізмів контролю PRO тощо); 4) позиції партиципа в реченні залежно від його синтаксичної ролі.

Дослідження німецьких партиципів і ПКл відбувалося послідовно та передбачало такі етапи: висвітлення основних підходів до тлумачення граматичної природи німецьких партиципів і партиципних конструкцій у сучасній лінгвістичній науці, уточнення основних понять запропонованої наукової розвідки; виокремлення досліджуваних одиниць та укладання картотеки мовного матеріалу; виділення структурних типів німецьких партиципів, визначення їхніх синтаксичних ролей та встановлення морфосинтаксичних моделей з партиципами та ПКл; представлення структури ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта, з'ясування особливостей референційних зв'язків імпліцитного PRO-суб'єкта ПКл; визначення відносної частотності вживання ПКл у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики та дослідження функційної специфіки ПКл у таких текстах згідно з сучасними підходами до класифікації ад'юнктів; узагальнення отриманих результатів.

У третьому розділі “Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами в сучасній німецькій мові” проаналізовано асиметрію ад'єктивних та дієслівних властивостей німецьких партиципів; встановлено структурні типи партиципів та представлено список морфосинтаксичних моделей речень з партиципами без утворення ПКл, визначено синтаксичні ролі, правила регулярних реалізацій, структурну специфіку моделей на матеріалі німецькомовних наукових текстів з соціогуманітарних дисциплін.

Аналіз дієслівних і ад'єктивних характеристик німецьких партиципів підтверджує їх асиметрію. Попри те, що належність партиципа II до нефінітних дієслівних форм є безсумнівною для більшості дослідників, він має більше ад'єктивних ознак ніж партицип I, який деякі мовознавці вважають не дієслівною формою, а віддієслівним прикметником.

До ад'єктивних ознак німецьких партиципів II, окрім можливості реалізації в атрибутивній функції, належать особливості його деривації, а саме: префіксація з *un-* (*unbearbeitet*; *ungesungen*); можливість утворення іменників від партиципів II за допомогою суфікса *-heit* / *-keit* (*ausgleichen* – *ausgeglichen* – *die Ausgeglichenheit*); здатність переходити до класу прикметників шляхом морфологічної конверсії. Партиципи II, які можуть виступати в атрибутивній ролі, переходять до класу

прикметників та стають його повноцінними елементами. Дієслівні характеристики партиципів II найвиразніше виявляються у здатності утворювати перифрастичні (аналітичні) форми дієслова, а також у можливості набувати граничності поширенням партиципа залежними від нього елементами.

Партиципи I у німецькій мові як клас є потенційними прикметниками, функціонують як прикметники, проте не набувають усіх типових властивостей прикметників (знають синтаксичної конверсії). Серед характеристик німецьких партиципів I, нетипових для класу прикметників, можна виділити обмеженість афіксації з префіксом *un-*, яка є можливою тільки для лексикалізованих партиципів I (*unbedeutend*; **unsingend*); нездатність утворювати іменники з суфіксом *-heit* / *-keit* (**Ausgleichendheit*); обов'язкове збереження рефлексивного займенника *sich* (*sich verhaltend*). Таким чином, партицип I у німецькій мові виявляється прикметником лише за зовнішньою формою, внутрішньо він залишається дієсловом.

Список структурних типів партиципів у сучасній німецькій мові, виділених із застосуванням двох критеріїв (наявність / відсутність частки *zu* перед партиципом; наявність / відсутність у партиципа аргументів), представлено такими типами: непоширений (чистий) партицип I (*die vorliegende Studie*); непоширений партицип I з часткою *zu* (*das zu beschreibende Objekt*); непоширений партицип II (*die untersuchte Person*); поширений партицип I: (*eigenständig denkend*); поширений партицип I з часткою *zu* (*die für A-H vorliegende Online-Version*); поширений партицип II (*In der Praxis wird in der Regel ein t-Test für unabhängige Gruppen durchgeführt*).

Шість структурних типів партиципів, виконуючи синтаксичні ролі *партиципа-зовнішнього аргументу*, *партиципа-частини предиката*, *партиципа-предикатива*, *партиципа-внутрішнього аргументу*, *партиципа-ад'юнкта*, *партиципа-атрибута*, реалізуються в різноманітних морфосинтаксичних моделях. Чотири з шести морфосинтаксичних моделей речень з партиципами I та II є моделями речень, у яких партиципи не утворюють ПКл: модель з партиципом у ролі частини дієслівного предиката (M1); модель з партиципом у ролі предикатива (M2), модель з партиципами у ролі зовнішнього та внутрішнього аргументів (M3 та M4).

У **четвертому розділі** “Морфосинтаксичні моделі речень з партиципними клаузами в сучасній німецькій мові” сформульовано поняття німецької ПКл, розглянуто внутрішню архітектуру партиципних клауз, досліджено явище контролю імпліцитного PRO-суб'єкта в ПКл та охарактеризовано його механізми; представлено список морфосинтаксичних моделей речень з партиципними клаузами, визначено їхні синтаксичні ролі, правила реалізації, структурну специфіку моделей; сформульовано та обґрунтовано ознаки партиципів як дієслівної нефінітної форми дієслова.

За своєю архітектурою ПКл є особливим видом малих клауз, предикатним центром яких є нефінітна форма дієслова у вигляді партиципа, а суб'єкт завжди імпліцитний, що в генеративній граматиці прийнято називати нульовим PRO-суб'єктом.

Як малі клаузи, ПКл містять лексичну VP, а також принаймні одну функційну проєкцію.

Припущення, що зовнішній аргумент дієслова генерується за межами VP, робить необхідним існування vP усередині ПКл. Саме vP-проекція є відповідальною за транзитивність дієслова, а ПКл містять у своїй структурі додатки.

ПКл можуть мати заперечення, а також позначати дію, яка не є одночасною з дією MP, поширюватися ад'юнктами, які генеруються над T°. Таким чином, ПКл містять власну TP-проекцію. Нефінітний партицип за цих обставин не знає підйому до T°.

Здатність ПКл у ролі ад'юнкта виступати зі сполучниками свідчить про наявність у ПКл ще однієї функційної проекції – CP. Оскільки ознакою фінітності є узгодження суб'єкта за особою і числом з предикатом, а в ПКл таке узгодження відсутнє, то партиципна форма відповідає вершині CP(-FIN). У дериваційному форматі ПКл речення (1) представлено на рис. 1.

(1) [*PRO_i Obwohl von seinen Freunden gewarnt*], wollte der *Untergrundkämpfer_i doch seine Familie besuchen* (Darski & Darski, 2010, S. 418).

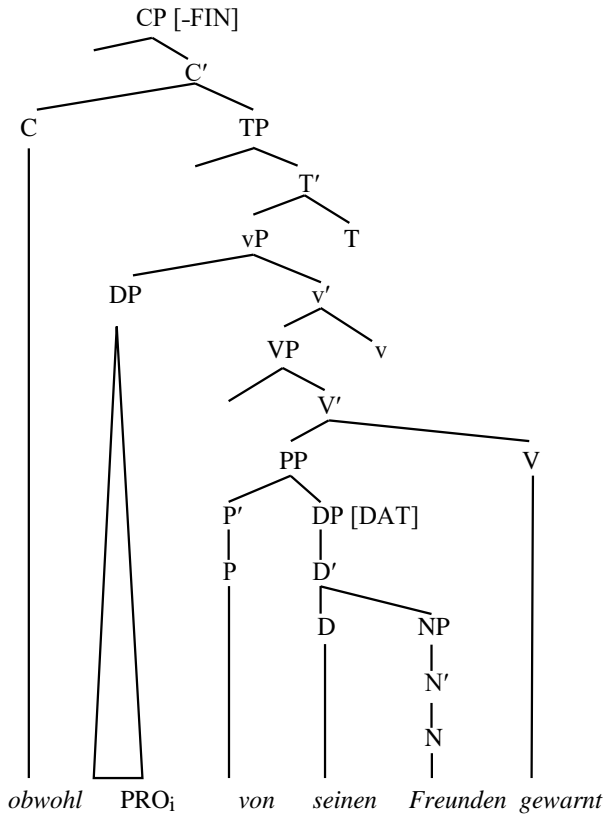

Рис. 1 Структура ПКл (CP-проекція)

Згідно з вимогами тета-критерію кожна тета-роль може бути надана тільки одному аргументу, а кожний аргумент може отримати від предиката виключно одну тета-роль (N. Chomsky). Німецькі ПКл містять партицип, який є дієслівним ядром з власною аргументною структурою. У прикладі (2) партицип I *einleitend*, утворений від дієслова *einleiten* повинен надати одному зі своїх аргументів зовнішню тета-роль: (2) *Einleitend vergleicht Freyermuth die gegenwärtige Situation mit den Kommunikationsmöglichkeiten früherer Zeiten* (Mediensprache, 2002, S. 5).

Ця зовнішня тета-роль не може бути надана суб'єкту МР *Freyermuth*, оскільки він уже отримав свою роль від фінитного дієслова МР *vergleichen*. Отже, для дотримання вимог тета-критерію слід визнати, що у матричного суб'єкта є "замісник" у залежній ПКл, який співвідноситься з матричним суб'єктом і може приймати тета-роль партиципа. Традиційно такий суб'єкт представляють як PRO.

Визнання наявності PRO в ПКл є також необхідною умовою теорії зв'язування. У ПКл з партиципом I зберігається вживання рефлексивних займенників, які в генеративній літературі називають *анафорами*.

У прикладі (3) партиципи I *sich treffend* та *sich konzentrierend*, що є нефінитним предикатним центром клаузи [*einmal in einem Punkt sich treffend und konzentrierend*], зберігають рефлексивний займенник *sich*, який згідно з теорією зв'язування повинен бути пов'язаним з антецедентом: (3) *Herzenskraft ist die Kraft der Vermittlung, wodurch die Möglichkeit einer Begegnung zwischen zwei Menschen entsteht – [PRO einmal in einem Punkt sich treffend und konzentrierend], [das andere Mal einen Freiraum bildend für das "Dazwischen"]* (Mediensprache, 2016, S. 91).

Відповідно до принципу А теорії зв'язування анафори пов'язуються з антецедентом у межах керуючої категорії, тобто локально: усередині ПКл повинен бути антецедент, здатний зв'язувати рефлексивний або взаємний займенники. Такою зв'язувальною одиницею для анафор у німецькій мові може бути тільки суб'єкт, що ще раз підтверджує наявність імпліцитного, але синтаксично активного PRO-суб'єкта в ПКл.

У ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта йдеться про особливий вид контролю PRO-суб'єкта – ад'юнктний контроль. Імпліцитний суб'єкт ПКл встановлює референційні зв'язки з суб'єктом або імпліцитним АГЕНСОМ матричної предикації, а також може мати узагальнений референт.

Реалізуючись у синтаксичній ролі ад'юнктів та атрибутів німецькі партиципи утворюють ПКл. ПКл, представлені в моделі М 5, – це пропозитивні ад'юнкти з вершиною у вигляді партиципа I чи II, співвіднесеного з одним із аргументів (суб'єктом) матричної предикації.

Німецькі ПКл, які входять до складу моделі М 6 (у традиційній граматиці – (поширені) партиципні означення, атрибутивні партиципні конструкції та герундиви), – це пропозитивні атрибути з вершиною у вигляді партиципа I чи II, співвіднесеного з означуваним словом – одним з аргументів матричної предикації.

У **п'ятому розділі** "Функційні особливості ПКл у ролі ад'юнкта в німецьких наукових текстах соціогуманітарного спрямування" представлено результати кількісного аналізу розподілу ПКл у різних жанрах німецькомовних наукових текстів соціогуманітарної тематики; встановлено нову класифікацію ПКл у ролі

ад'юнкта за функційним критерієм згідно з сучасними підходами до опису ад'юнктивів.

Оскільки дослідження здійснювалося в рамках генеративної граматики, до кількісного аналізу було залучено ті моделі речень, у яких партицип утворює залежну клаузу, а саме, моделі речень з партиципами в ролі ад'юнкта (М 5) та в ролі атрибута (М 6).

Аналіз частотності вживання та дистрибуції ПКл в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики виявив, що ПКл у різних синтаксичних ролях характеризуються відмінною частотністю вживання. Найбільш частотними серед ПКл є партиципні означення (77% з 905 досліджуваних одиниць у монографіях; 75,2% з 1103 досліджуваних одиниць у наукових статтях та 71,5% з 1009 вживань досліджуваних одиниць у рецензіях).

Оскільки означальні підрядні речення можуть трансформуватися в атрибутивні ПКл без зміни змісту пропозиції, то німецькі ПКл у синтаксичній ролі атрибута виявляються важливим засобом синтаксичної компресії в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування.

Частотність ПКл у ролі ад'юнкта в досліджуваних жанрах наукових текстів є такою: 18,5% у монографіях; 21,4% у наукових статтях та 22,4% у рецензіях. ПКл у ролі ад'юнкта мають меншу здатність ущільнювати великий обсяг інформації порівняно з іншими засобами інформаційної компресії та експліцитними (розгорнутими) структурами. Такі ПКл допускають у синтаксичному і семантичному аспектах різні варіанти інтерпретації, що “суперечить необхідності точного і чіткого формулювання наукової інформації” (E. Beneš).

ПКл у функції ад'юнктивів, що доповнюють дію МР, представлено темпоральними (4,8% усіх ПКл у функції ад'юнктивів, що доповнюють дію МР, у монографіях; 5,9% – у статтях; 8,4% – у рецензіях), каузальними (6,5% у монографіях; 9% у статтях та 4,9% у рецензіях) та фінальними клаузами (7,7% у монографіях, 8% у статтях; у досліджуваних рецензіях фінальних клауз не зафіксовано), а також клаузами зі значенням супутньої обставини (9% у монографіях; 7,6% у статтях та 3,5% у рецензіях) та клаузами у функції протиставного ад'юнкта (3% у монографіях та 4,2% у статтях).

До складу ПКл у функції ад'юнктивів, що модифікують дію МР, відносять інструментальні ад'юнкти (7,7% усіх ПКл-ад'юнктивів, що модифікують дію МР, у монографіях; 10% – у наукових статтях та 9,3% – у рецензіях), модальні ад'юнкти (4,8% у монографіях; 4,6% у наукових статтях та 2,7% у рецензіях), умовні ад'юнкти (12,5% у монографіях; 13% у наукових статтях та 16,4% у рецензіях) та ад'юнкти зі значенням частковості дії (9% у монографіях; 8% у наукових статтях та 4,4% у рецензіях).

ПКл у функції ад'юнктивів до всього МР є найбільш уживаними серед ПКл-ад'юнктивів (35% усіх ПКл у монографіях; 29% у наукових статтях та 51% у рецензіях). Для таких ПКл у німецькомовних наукових текстах характерною є формалізована будова, що виражається у двочленній структурі клаузи та вживанні партиципів тих самих дієслів (*irgendwie unterschieden, irgendwie gesehen, abgesehen von etwas / davon, irgendwie genommen / zusammengenommen, irgendwie betrachtet,*

bedingt durch etwas, irgendwie verstanden, irgendwie dargestellt, irgendwie gesprochen, anders ausgedrückt, anders formuliert, wie angesprochen, wie gesagt, wie erwähnt, wie bemerkt, wie gezeigt, wie erwartet, wie vermutet, wie festgestellt, ausgehend von etwas, bezogen auf etwas). У ПКЛ з такими партиципами на перший план виходять функції вираження коментаря мовця до дії МР, вид та спосіб представлення дії МР, здійснення класифікації, посилання на вже відоме знання, думку інших людей, а також функція текстового зв'язку – посилання на те, що було сказано в тексті раніше.

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено семантико-структурний та функційний аспекти партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові.

Партиципи належать до мовних одиниць з синкретичною лексико-граматичною природою, що викликає труднощі під час ідентифікації їхнього частиномовного статусу. У сучасній лінгвістичній літературі диференціюють різні підходи до частиномовної інтерпретації партиципів. У функційній граматиці партиципи трактують як одиниці, що виникають унаслідок перетину двох граматичних полів, а тому поєднують ознаки декількох частиномовних класів. Формальна теорія частин мови у генеративній граматиці заснована на припущенні про існування невеликої кінцевої кількості універсальних категорій, які тим чи іншим чином реалізуються в будь-якій мові у вигляді системи частин мови, властивій тільки цій мові. Зазнавши дії трансформаційного й морфологічного компонентів граматики, вихідні категорії перетворюються на поверхневі структури – частини мови кожної окремої мови. Таким чином, партицип у німецькій мові можна трактувати як категорію, що є частиною мови в поверхневій структурі, похідною від більш глибокої дієслівної групи, яка виникла внаслідок дії трансформаційних і морфологічних правил.

Оскільки з двох німецьких партиципних форм в утворенні аналітичних форм дієслова беруть участь тільки партиципи II, деякі сучасні мовознавці взагалі виключають партиципи I із системи німецького дієслова, вважаючи, що вони є віддієслівними прикметниками.

Аналіз семантико-структурних і функційних особливостей партиципа сучасної німецької мови підтверджує його віднесеність до системи дієслова, де він посідає місце в системі нефінітних форм, до яких належать також інфінітиви. Визначальним чинником дієслівної належності партиципів є спільне з фінітною формою категоріальне значення (процес / стан), спільні морфологічні (наявність категорії виду, частково – часу, участь у формуванні аналітичних форм дієслова) і синтаксичні ознаки (здатність формувати власну клаузу). Клаузальний статус нефінітних форм дієслова визнається в річищі генеративної граматики. Це означає, що за аналогією з фінітним дієсловом партиципи здатні утворювати ПКЛ – нефінітну групу, вершиною якої є партицип I або партицип II.

У сучасному мовознавстві використовують декілька термінів для позначення різноманітних конструкцій, ядром яких є партиципи. Причина цього криється в існуванні різних поглядів дослідників на їхню природу. Термін *партиципна клауза* (ПКЛ), обґрунтований у пропонованому дослідженні, відбиває синтаксичну

поведінку партиципів та конкретизується далі з урахуванням їхніх синтаксичних ролей (ПКл у ролі атрибута та ПКл у ролі ад'юнкта).

На основі структурних типів партиципів та залежно від реалізації їхніх синтаксичних функцій – предиката (частини аналітичних дієслівних форм), предикативів, ад'юнктивів, атрибутів, зовнішнього і внутрішнього аргументів – виділено шість базових морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та ПКл у сучасній німецькій мові. Визначальними під час опису основних моделей виявляються такі критерії: участь партиципів в утворенні аналітичних форм дієслова (M1); обов'язковий чи факультативний характер зв'язків партиципа з фінітним дієсловом MP (усі моделі); сполучення партиципа з допоміжним, копулятивним чи повнозначним дієсловом (M1, M2); утворення партиципом клаузи (M5, M6); розташування ПКл у вихідному реченні та можливості її переміщення (M5, M6); наявність обов'язкових або факультативних комплементів партиципа (усі моделі); наявність частки *zu* (M6). Встановлені моделі речень сучасної німецької мови з партиципом чи ПКл є основою для подальшого аналізу та порівняння морфосинтаксичних ознак партиципа для виявлення специфіки його граматичного статусу, синтаксичного і функційного потенціалу.

Особливий інтерес для дослідження синтаксичної поведінки партиципів становлять ті моделі, партиципи в яких утворюють залежну клаузу. У термінах генеративної граматики, німецькі ПКл, представлені в моделях M 5 та M 6, – це пропозитивні ад'юнкти та пропозитивні атрибути з вершиною у вигляді партиципа I чи II, співвіднесеного з одним із аргументів матричної предикації.

Німецькі партиципи мають такі спільні з іншими нефінітними формами дієслова особливості, як здатність утворювати власну нефінітну клаузу та багатофункційність, тобто різноманіття синтаксичних ролей. Предикатна функція партиципа не виходить за межі його участі в ролі елемента складеного дієслівного предиката, що свідчить про тісний зв'язок з фінітною формою дієслова. Спільними для партиципа і фінітної форми дієслова є також зв'язок з суб'єктом речення, здатність виражати певні граматичні значення; принципи організації рамкової конструкції, де наявність і розташування елементів визначаються валентністю дієслова. До специфічних ознак партиципів як нефінітних форм дієслова належать такі особливості: партицип вводить дію, що відбувається одночасно або передусім дії MP та відіграє роль ад'юнкта або атрибута в матричній предикації; клаузи з партиципами позбавлені узгодження за особою та числом; предикації з партиципами не мають власного часового значення, оскільки позначають другорядні з погляду основної оповіді події, які не потребують незалежної темпоральної референції; суб'єкт ПКл завжди імпліцитний, оскільки синтаксична структура клаузи, вершиною якої є партицип, не передбачає вираження суб'єкта так, як це можливо у фінітних клаузах.

Аналіз структури ПКл у ролі ад'юнкта підтверджує, що ПКл, як і фінітні клаузи, виявляють відповідність до внутрішньої фразової структури і мають функційні проєкції CP, TP, vP, лексичну проєкцію VP, а також імпліцитний PRO-суб'єкт, який узгоджує свої ϕ - та T-ознаки з антецедентом та v^0 матричної клаузи. Оскільки узгодження суб'єкта з предикатом за особою і числом є ознакою

фінитності, а в німецьких ПКл таке узгодження відсутнє, то ПКл відповідає вершині CP(–FIN).

Наявність імпліцитного PRO-суб'єкта в ПКл обґрунтовується з позицій тета-критерія та тета-зв'язку, а також є необхідною умовою теорії зв'язування.

Обов'язковий повний контроль імпліцитного PRO-суб'єкта ПКл-ад'юнктів здійснюється суб'єктом матричної предикації. Обов'язковим є також механізм контролю PRO суб'єкта в клаузах з пасивними МР; у ПКл з партиципом II від перехідних дієслів та контроль PRO імпліцитним аргументом МР.

Імпліцитний PRO-суб'єкт німецьких ПКл у ролі ад'юнкта відповідає таким ознакам не обов'язкового контролю за визначенням І. Ландау: антецедент можливо інтерпретувати як узагальнений референт або антецедентом PRO є все МР. Проте перевірка на повне дотримання критеріїв не обов'язкового контролю PRO виявляється проблематичною, оскільки антецеденту PRO таких клауз не завжди можливо присвоїти ознаку [+людина].

Функційну класифікацію ПКл у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування здійснено в нашому дослідженні з поділом на три великі функційні типи залежно від відношень партиципної вершини клаузи з дією предиката МР. Першу групу складають ПКл, які доповнюють дію МР, називаючи нову дію. Такі ПКл поділяються далі на функційні підтипи: ПКл у функції темпорального ад'юнкта, каузального ад'юнкта, фінального ад'юнкта, протиставного ад'юнкта та ПКл у функції ад'юнкта зі значенням супровідної обставини.

До другої групи належать ПКл зі значенням модифікації дії МР, які більш точно описують дію МР та розшаровуються, зі свого боку, на такі типи: ПКл у функції модального ад'юнкта, інструментального ад'юнкта, умовного ад'юнкта та ПКл у функції ад'юнкта зі значенням частковості дії.

Третя група представлена ПКл, що стосуються всього речення та основною функцією яких є вираження коментаря мовця до змісту МР.

Унаслідок аналізу частотності вживання ПКл виявлено, що в наукових текстах соціогуманітарного спрямування найуживанішими є ПКл з партиципним означенням (77% у монографіях, 75,2% у статтях та 71,5% у рецензіях). Отже, у текстах наукового стилю сучасної німецької мови атрибутивні ПКл з партиципом I та партиципом II є важливим засобом інформаційної компресії, що і є їхньою основною функцією. 3-поміж ПКл у ролі ад'юнкта найвищою частотністю характеризуються ПКл-ад'юнкти до всього МР (35% у монографіях, 29% у статтях та 51% у рецензіях усіх ПКл у ролі ад'юнктів), а також умовні ПКл (12,5% у монографіях, 13% у статтях та 16,4% у рецензіях). Визначальною функцією таких ПКл у текстах наукового стилю є не інформаційна компресія, а вираження коментаря мовця до змісту МР, роль засобів текстового зв'язку, участь у структуруванні наукового тексту.

Проведене дослідження семантико-структурних та функційних властивостей німецьких партиципів і партиципних конструкцій дозволило виявити нові дані для обґрунтування належності партиципів до класу дієслів, що є внеском у теорію частин мов, а також відкриває перспективу міжмовних зіставлень виявів

синтаксичної та функційної поведінки партиципів і конструкцій з ними у текстах різних жанрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Боровська, О. О. (2014а). Німецька морфологічна термінологія: терміни на позначення партиципціальних форм. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 19, 87–93.
2. Боровська, О. О. (2014b). Проблема інтерпретації партиципів у сучасній німецькій мові. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 127, 510–514.
3. Боровська, О. О. (2015а). Методологічні засади дослідження німецьких партиципів у рамках генеративної граматики. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*, 59, 33–36.
4. Боровська, О. О. (2020b). Німецька партиципціальна клауза та її внутрішня архітектура. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 31 (70) (3), 81–88. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/15>. p-ISSN 2663-6069.
5. Боровська, О. О. (2020c). PRO-суб’єкт німецьких ПКл у синтаксичній ролі ад’юнкта. *Лінгвістичні студії Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 40 (1), 50–64. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.4>. p-ISSN: 1815-3070.
6. Боровська, О. О. (2020а). Класифікація партиципціальних клауз у ролі ад’юнкта за функційним критерієм (на матеріалі наукових текстів сучасної німецької мови). *Science and Education a New Dimension. Philology*, VIII (67) (225), 12–16. DOI: 10.31174/SEND-Ph2020-225VIII67-03. p-ISSN 2308-5258.
7. Боровська, О. О. (2015b). Партицип у сучасній німецькій мові: структурні і функційні типи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 21, 78–84.
8. Боровська, О. О. (2016b). Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами в сучасній німецькій мові. *Граматичні студії: збірник наукових праць Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 2, 17–23.
9. Borovska, O. (2017a). Morphosyntactic Models of Sentences with Participles in the Role of Adjunct in the Contemporary German Language. In *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: Monograph* (pp. 97–103). Opole: The Academy of Management and Administration in Opole.
10. Боровська, О. О. (2014c). Частиномовна інтерпретація німецьких партиципів у граматиці П. Айзенберга “Grundriss der deutschen Grammatik”. В *Україна і світ: Діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19 – 21 березня 2014 року (с. 44–45). Київ: Вид. центр КНЛУ.
11. Borovska, O. (2014). Der besondere Status von Partizipien in Fachtexten des Deutschen. В *Молода германістика України між традицією та новаторством:*

Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014 року (сс. 17–19). Львів: ПАІС.

12. Боровська, О. О. (2016а). Основні етапи комплексного дослідження партиципів сучасної німецької мови. В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 30 березня – 01 квітня 2016 року (сс. 34–36). Київ: Вид. центр КНЛУ.

13. Borovska, O. (2016). Attribution durch Partizipialklausen im modernen Deutschen. В *Німецька мова в Україні: традиції та перспективи розвитку*. Матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Львів, 4 – 6 жовтня 2016 року (сс. 44–46). Львів: ПАІС, 2016.

14. Боровська, О. О. (2017а). Моделі речень з партиципом II у ролі предиката у сучасній німецькій мові. В *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури*. Матеріали онлайн конференції, проведеної кафедрою міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомир, 8 – 12 лютого 2017 року (сс. 21–24). Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2017.

15. Боровська, О. (2017b). Морфосинтаксичні моделі речень з Partizip I + zu у сучасній німецькій мові. В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 29 – 31 березня 2017 року (сс. 34–35). Київ: Видавничий центр КНЛУ.

16. Borovska, O. (2017b). Partizipialklausen in der deutschen Gegenwartssprache: Strukturelle Merkmale. In *Sternstunde der deutschen Gegenwartssprache in der Ukraine*. Матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Чернівці, 29 – 30 вересня 2017 року (сс. 32–34). Чернівці: Видавничий дім “Родовід”.

17. Borovska, O. (2019). Semantische Klassen von Partizipialklausen in der deutschen Gegenwartssprache. In *Moderne Germanistik auf der Suche nach einer neuen Identität: interdisziplinär, interkulturell, international*. Матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Івано-Франківськ, 27 – 28 вересня 2019 року (сс. 25–26). Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М.

АНОТАЦІЯ

Боровська О. О. Партицип і партиципні конструкції у сучасній німецькій мові: семантико-структурний та функційний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет Міністерство освіти і науки України, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено встановленню семантико-структурних та функційних властивостей партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові. У дослідженні розглянуто основні підходи до визначення частиномовної належності німецьких партиципів; запропоновано та обґрунтовано термін *партиципна клауза*,

що відбиває синтаксичну поведінку партиципів з урахуванням їхніх синтаксичних ролей; описано внутрішню архітектуру ПКл, яка складається з проєкцій CP-TP-vP-VP. З огляду на принципи генеративної граматики дієслівний характер партиципів виявляється у їхній здатності утворювати власну партиципну клаузу. Партиципні клаузи містять імпліцитний PRO-суб'єкт, зв'язок якого з антецедентом у матричній клаузі описано за допомогою поняття контролю.

У дослідженні встановлено список морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та партиципними клаузами, виявлено функційну та структурну специфіку моделей; розкрито частотність вживання певних моделей речень з партиципними клаузами в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування. Розроблено класифікацію партиципних клауз у ролі ад'юнкта за функційним критерієм.

Ключові слова: частиномовна класифікація, партицип I, партицип II, клауза, партиципна клауза, морфосинтаксичні моделі, синтаксичні ролі, функційні типи партиципних клауз, контроль PRO.

АННОТАЦИЯ

Боровская Е. А. Партицип и партиципиальные конструкции в современном немецком языке: семантико-структурный и функциональный аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет Министерство образования и науки Украины, Киев, 2021.

Диссертация посвящена изучению семантико-структурных и функциональных свойств партиципов и партиципиальных конструкций в современном немецком языке. В исследовании рассмотрены основные подходы к определению частеречной принадлежности немецких партиципов; обоснован термин *партиципиальная клауза*, который отображает синтаксическое поведение партиципов; описано внутреннюю архитектуру партиципиальной клаузы, состоящей из проєкций CP-TP-vP-VP. Исходя из принципов генеративной грамматики глагольный характер партиципов проявляется в способности образовывать собственную партиципиальную клаузу. Партиципиальные клаузы содержат импліцитный PRO-суб'єкт, связь которого с антецедентом в матричній клаузе описано с помощью понятия контроля.

В исследовании представлен список морфосинтаксических моделей предложений с партиципами и партиципиальными клаузами, выявлена функциональная и структурная специфика моделей; раскрыта частотность употребления определенных моделей предложений с партиципиальными клаузами в немецкоязычных научных текстах социогуманитарной тематики. Разработана классификация партиципиальных клауз в роли ад'юнкта по функциональному критерию.

Ключевые слова: частеречная классификация, партицип I, партицип II, клауза, партиципиальная клауза, морфосинтаксические модели, синтаксические роли, функциональные типы партиципиальных клауз, контроль PRO.

ABSTRACT

Borovska O. Participle and Participial Constructions in Modern German: Semantic-Structural and Functional Aspects. – Thesis. Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Specialty 10.02.04 – “Germanic Languages” – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021.

This paper deals with semantic-structural and functional properties of participles and participial constructions in Modern German.

The categorial classification of German participles is complicated by their potential verbal and adjectival features.

The study distinguishes and describes six basic morphosyntactic patterns of sentences with participles in Modern German, depending on their grammatical features and syntactic roles: the role of predicate (parts of analytical verb forms and predicates), the role of predicatives, the role of external and internal arguments, the role of adjuncts, and that of attributes.

Within the framework of generative syntax, sentences are classified on the structural basis as clauses. The clause is defined as any phrase, including a non-finite one, whose head is a verb, a copula, or another grammatical element in the function of copula. Non-finite clauses have the same role structure as the respective sentence with a finite verb. Thus, the German participial clause is a non-finite group whose head is Participle I or Participle II. Both types of clauses (finite and participial ones) denote specific events and situations; they are characterized by structural segmentation and include smaller syntactic units (phrasal categories), have the same order of constituents in their deep structure.

The description of the internal architectonics of participial clauses took into account the following features: 1) the predicativity of participial clauses indicating that they contain a VP-projection; 2) the ability of participial clauses to include external arguments in their structure indicating the presence of a vP-projection; 3) the ability of participial clauses to have negation and to denote an action that is not simultaneous with the action of the matrix sentence meaning that participial clauses contain their own TP-projection; 4) the ability of some participial clauses to appear with conjunctions demonstrating the presence of a CP-projection.

Participial clauses contain an implicit PRO subject. The study describes its referential relations to the antecedent in the matrix clause by the notion of control. To determine the mechanisms of PRO control in the participial clauses the method of I. Landau was applied in the research. The control of the PRO subject in the participial clauses by the subject, object, or implicit agent of the matrix sentence was proved to meet the criteria of obligatory exhaustive control.

Participial clauses in the study are divided into three large functional groups. The first group consists of participial clauses that extend the event of the matrix sentence, bringing into it an additional event. Such participial clauses are subdivided into temporal, causal, final, adversative participial clauses, and those of an accompanying circumstance. The second group includes participial clauses that modify the event of the matrix sentence by describing this event more precisely and consists of the following subgroups: modal, instrumental, conditional participial clauses, and those of partial actions. The third group is

represented by participial clauses relating to the entire matrix sentence, the main function of which is to express the speaker's comment on the event of the matrix sentence.

In German scholarly texts, attributive participial clauses are an important means of informational compression, having the highest frequency among all types of participial clauses. The main functions of participial clauses as adjuncts to the whole matrix sentence and of conditional participial clauses are to express the speaker's comment on the action in the matrix sentence, to indicate the source of information, type and method of presenting the action in the matrix sentence, to refer to other people's opinion.

The results of the research that addressed semantic-structural and functional properties of German participles and participial constructions provide an additional evidence for rendering German participles as non-finite verb forms, thus contributing to the parts of speech classification. They also outline the prospects for future cross-language comparative studies of syntactic and functional behaviour of participles and other non-finite forms in texts of different genres and styles.

Key words: parts-of-speech classification, participle I, participle II, clause, participial clause, morphosyntactic patterns, syntactic roles, functional types of participial clauses, implicit subject, PRO control.

Підписано до друку 16.02.21.
Формат 64x90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 1,25. Обл.-вид. арк. 1,16.
Наклад 100 прим. Зам. № 1326.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ТОВ «Твори»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: +38 (096) 973-09-34, +38 (093) 891 38 52.
E-mail: info@tvoru.com.ua, <http://www.tvoru.com.ua>